

Банки-учасники зазначеного проекту:

АТ «УКРЕКСІМБАНК»
АБ «УКРГАЗБАНК»
ПАТ КБ «ПРАВЕКС-БАНК»
ПАТ «ПУМБ»
ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК»
ПАТ «УНІВЕРСАЛ БАНК»
ПАТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК»
ПАТ "КРЕДИТВЕСТ БАНК"

**Найкращі практики провідних банків України з питань
фінансового моніторингу**

м. Київ, 2017р.

Мета цього документу - довести до широкого загалу української банківської спільноти:

- найкращі приклади застосування норм чинного законодавства України;
- досвід відомих європейських банків в частині застосування ризик-орієнтованого підходу під час виконання своїх обов'язків у сфері запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;
- міжнародні норми та підходи щодо їх практичної імплементації.

Варто наголосити, що основним підґрунтям побудови ефективної внутрішньобанківської системи фінансового моніторингу має стати ризик-орієнтований підхід, який дозволить мінімізувати ризики банку, а його застосування у повсякденній роботі - уникати та не допустити залучення банківських послуг до проведення схемних операцій.

При цьому слід розуміти, що при застосуванні ризик-орієнтованого підходу зміст превентивних заходів, що вживаються банком, має превалювати над їх формою.

Кожен з банків може долучитись до даного проекту шляхом:

- надання запитань/тем, які б на його думку доцільно було б освітити у подібних практиках;
- поділитись своїм власним досвідом;
- надання пропозицій стосовно покращення порядку доведення до банківської спільноти найкращих практик та їх застосування у повсякденній роботі;
- з будь-яких інших питань, пов'язаних з фінансовим моніторингом.

Перелік скорочень, наведених у документі

Закон про запобігання	Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»
Закон про банки	Закон України «Про банки і банківську діяльність»
Положення № 417	Положення про здійснення банками фінансового моніторингу, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 26.06.2015
Положення № 369	Положення про порядок здійснення банками аналізу та перевірки документів (інформації) про фінансові операції та їх учасників, затверджене постановою Правління Національного банку України від 15.08.2016 № 369
КБВ	кінцевий бенефіціарний власник (контролер)
ЄДР	Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань
FATF	Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (Financial Action Task Force on Money Laundering)
ВК/ФТ	легалізація (відмивання) коштів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення
ПВК/ФТ	запобігання та протидія легалізації (відмиванню) коштів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення
➤ Пункт 72 розділу V Положення № 417	V Банк на постійній основі з урахуванням ризик-орієнтованих підходів зобов'язаний здійснювати аналіз фінансових операцій клієнтів з метою виявлення фінансових операцій, що не відповідають фінансовому стану (оцінці фінансового стану) та/або змісту діяльності клієнта, економічна доцільність (сенс) за якими відсутня, або можуть іншим чином наражати банк на здійснення (залучення до здійснення) ризикової діяльності, що загрожує інтересам вкладників чи інших кредиторів банку, та/або діянь, передбачених Кримінальним кодексом України. Перелік документів/інформації, їх обсяг, які необхідні банку для проведення оцінки (уточнення оцінки)

фінансового стану клієнта та/або змісту діяльності клієнта, економічна доцільність (сенс) за якими відсутня, або можуть іншим чином наражати банк на здійснення (залучення до здійснення) ризикової діяльності, що загрожує інтересам вкладників чи інших кредиторів банку, та/або діянь, передбачених Кримінальним кодексом України, визначається банком у внутрішніх документах із застосуванням ризик-орієнтованого підходу.

Застосування ризик-орієнтованого підходу дозволяє банкам самостійно визначати перелік документів/інформації, їх обсяг для різних категорій клієнтів, різних типів фінансових операцій, продуктів/послуг в залежності від визначених банком ризиків.

Обсяг інформації за такими документами повинен бути достатнім для розуміння банком реальних фінансових можливостей клієнта проводити операції на відповідні суми, а також наявність економічної доцільності в їх проведенні.

Базовим документом для банку є опитувальник клієнта, який, як правило, містить інформацію, необхідну для здійснення аналізу фінансового стану клієнта, а також фінансова звітність, отримана від клієнтів.

Якщо банк, проаналізувавши надані клієнтом дані з'ясував, що реальні фінансові можливості клієнта достатні для проведення фінансової операції на відповідну суму, та ризик використання банку з метою ВК/ФТ є низьким, банк не вимагає від клієнта інших документів/інформації.

Якщо банк, опрацювавши наявну інформацію, виявив невідповідність розміру доходів клієнта сумі фінансової операції, яку він ініціює, тобто фінансова операція не відповідає фінансовому стану (оцінці фінансового стану) та/або змісту діяльності клієнта, то банк запитує у клієнта додаткові документи, достатні для повного розуміння банком суті та економічної доцільності фінансової операції, а також фінансових можливостей клієнта проводити фінансову операцію на відповідну суму.

I. Рекомендації стосовно порядку проведення аналізу фінансових операцій із зняття готівки фізичними особами-підприємцями

Позитивна практика

Негативна практика

Ситуативний приклад 1

Ситуативний приклад 1

В банку А обслуговується фізична особа- В банку Б обслуговується фізична особа-

підприємець Х, яка на постійній основі знімає готівкою кошти із призначенням «дохід підприємця».

Фінансова операція клієнта із зняття готівки проведена в великих обсягах, що згідно з внутрішніми процедурами банку є підставою підозрювати, що ця фінансова операція може бути пов'язана з ВК/ФТ, у зв'язку з чим клієнт автоматично відібрався в перелік клієнтів, діяльність яких потребує поглибленого аналізу.

Банком ретельно проаналізовано фінансові операції, що проводяться клієнтом за його рахунком, співставлено призначення вхідних та вихідних платежів із видами економічної діяльності, якими займається клієнт, а саме, встановлено, що клієнт займається оптово-роздрібною торгівлею. У банку наявна інформація, яка свідчить, що клієнт має орендовані приміщення, транспорт, на партії товарів є вантажно-транспортні накладні тощо.

Також проаналізовано фінансову звітність клієнта, що подана ним до банку, перевірено наявність платежів із сплати податків, проаналізовано контрагентів клієнта (встановлено, що контрагентами клієнта є відомі на ринку товаровиробники), перевірено наявність/відсутність клієнта в реєстрі осіб, які мають заборгованість із сплати податків, а також в реєстрі судових справ, наявність негативної інформації в мережі Інтернет як про клієнта, так і про найбільших контрагентів клієнта.

Інформація, зазначена клієнтом в опитувальнику, фінансова звітність, а також проведений банком аналіз операцій (який дав змогу встановити, що на рахунок клієнта в безготівковому вигляді надходять платежі за продукти харчування, а також перерахування коштів клієнтом здійснюється відомим товаровиробникам за продукти харчування) є достатніми для встановлення реальних можливостей клієнта та джерел походження коштів. Аналіз інформації з відкритих джерел, проведений банком, підтвердив відсутність підозр стосовно клієнта.

Таким чином, банком з'ясовано, що сума готівки, яка отримується клієнтом в якості доходу підприємця, є відповідною різницею між сумою надходжень та витрат клієнта. У цьому випадку банк не вимагає у клієнта додаткових

підприємець К, яка на постійній основі знімає готівкою кошти із призначенням «дохід підприємця».

Банк формально поставився до аналізу фінансових операцій, що проводяться клієнтом за його рахунком. Отримавши фінансову звітність клієнта не провів її аналіз, а також не з'ясував зміст діяльності клієнта.

Банк, не аналізуючи фінансові операції клієнта за рахунком та фінансову звітність клієнта, зробив необґрунтований дилетантський висновок, що самого факту наявності фінансової звітності достатньо для підтвердження фінансових можливостей клієнта проводити такі операції.

Отже, банком не вжиті належні заходи для з'ясування відповідності фінансових операцій суті діяльності клієнта.

документів/інформації.

Отже, банком здійснено всі достатні дії для проведення аналізу фінансових операцій клієнта із отримання доходу підприємця готівкою.

Ситуативний приклад 2

В банку Б обслуговується фізична особа-підприємець Ф, яка на постійній основі знімає готівкою кошти із призначенням «на закупівлю ягід та грибів у населення».

Банком звернуто увагу на даного клієнта внаслідок відбору його операцій на постійній основі за ознаками ОФМ, пов'язаними з маленьким терміном реєстрації клієнта. Банком ретельно проаналізовано фінансові операції, що проводяться клієнтом за його рахунком, співставлено призначення вхідних та вихідних платежів із видами економічної діяльності, якими займається клієнт.

Також проаналізовано фінансову звітність клієнта, подана ним до банку, перевірено наявність платежів із сплати податків, проаналізовано контрагентів клієнта (встановлено, що кошти надходять від одного контрагента компанію Z, яким є провідне підприємство із заготівлі сільгосппродукції (заморожування ягід, овочів)), перевірено наявність/відсутність клієнта в реєстрі осіб, які мають заборгованість із сплати податків, а також в реєстрі судових справ, наявність негативної інформації в мережі Інтернет як про клієнта, так і про найбільших контрагентів клієнта.

Додатково від клієнта отримано пояснення стосовно необхідності зняття готівкових коштів в значних розмірах, копії відповідних договорів на поставку зібраної продукції, а також документи, що підтверджують розрахунки із населенням (фізичними особами).

За результатами проведеного аналізу встановлено, що сам клієнт безпосередньо в банк для зняття готівкових коштів не з'являється, кошти замість нього (як і по ряду фізичних осіб-підприємців, що входять в групу) знімає одна й та сама довірена особа, яка одночасно є працівником компанії Z.

Договори та фінансові документи, надані до банку, є однотипними.

Додатково банком отримано висновок служби

Ситуативний приклад 2

В банку Б обслуговується група фізичних осіб-підприємців, які на постійній основі знімають мільйонні суми готівкових коштів із призначенням «на закупівлю сільгосппродукції у населення».

Банком проаналізовано фінансові операції, що проводяться клієнтами, співставлено призначення вхідних та вихідних платежів із видами економічної діяльності, якими займається клієнт, проаналізовано контрагентів клієнта.

За результатами проведеного аналізу встановлено, що кошти надходять від значної кількості компаній (кошти від яких надходять з одного IP адресу), які є невідомими на ринку. А виходячи із фінансової звітності клієнтів, поданої ними до банку, реєстраційних документів, встановлено, що клієнти є новоствореними (з моменту реєстрації пройшло не більше 2-ох місяців).

Договори та фінансові документи, запитані у клієнтів, є однотипними.

На підставі результатів проведеного аналізу банком прийнято рішення стосовно достатності проведених заходів з аналізу.

В той же час, банком не враховано наступні моменти:

- підозри, які мали би виникнути виходячи із значних сум готівкових коштів, що знімаються фізичними особами-підприємцями, які є новоствореними;
- наявність групи компаній, які можуть бути пов'язаними, а схема із зняття готівкових коштів може бути направлена на умисне переведення безготівкових коштів в готівку;
- не співставлено обсяги готівки, яка знімається на закупівлю

безпеки банку, з якого з'ясовано, що дану фізичну особу було засуджено (раніше) за крадіжки.

На підставі результатів проведеного аналізу банком прийнято рішення надати відмову в обслуговуванні зазначеній фізичній особі-підприємцю враховуючи незрозумілі фінансові операції з готівковими коштами, а також негативну репутацію клієнта.

Отже, банком здійснено всі достатні дії стосовно встановлення суті діяльності та фінансового стану фізичної особи підприємця із врахуванням підозр, що виникли.

сільгосппродукції у населення з обсягами виробництва зазначеної продукції в регіоні.

Висновок: така практика є негативною у зв'язку з тим, що вона не дає змоги виявити всі ризики, які містять операції, та свідчить про формальний підхід банку до здійснення аналізу.

II. Аналіз фінансових операцій з надання/отримання фінансової допомоги юридичними особами

Позитивна практика

Ситуативний приклад 1

В банку обслуговується група компаній, які на постійній основі надають один одному фінансову допомогу.

Виявлення зазначеної групи компаній було здійснено банком в межах постійного аналізу, з урахуванням ризик-орієнтованого підходу, аналізу фінансових операцій клієнта, який здійснюється у відповідності до порядку та термінів, визначених внутрішніми нормативними документами Банку.

З метою здійснення всебічного аналізу банком проаналізовано анкети-опитувальники клієнтів, з яких встановлено, що вони належать до однієї холдингової групи, пов'язаних спільними власниками.

Також вивчено фінансову звітність клієнтів, проаналізовано відповідність фінансових операцій, що здійснюються на предмет їх відповідності суті діяльності, а також обсяги фінансової допомоги, яка обертається за рахунками – за результатами встановлено, що загальний обсяг надання/отримання фінансової допомоги не перевищує 30 відсотків загального обороту холдингової групи.

Також, на запит банку, від клієнта отримано

Негативна практика

Ситуативний приклад 1

В банку обслуговується група фізичних осіб, якими на постійній основі отримується фінансова допомога на їх карткові рахунки від юридичної особи К.

Зазначена фінансова допомога знімається фізичними особами готівкою переважно в значній сумі.

Банком, з метою проведення аналізу, було проаналізовано анкети-опитувальники клієнтів, фінансову звітність юридичної особи, яка надає фінансову допомогу, отримано копії відповідних документів від клієнта (а саме, копії договорів про надання фінансової допомоги).

За результатами проведеного аналізу банком було прийнято рішення про направлення інформації до Державної служби фінансового моніторингу (із додаванням отриманих від клієнтів документів). Тобто банк вирішив, що надання інформації до ДСФМУ звільняє його від необхідності проведення більш ретельного аналізу фінансових операцій клієнтів з метою прийняття рішення стосовно доцільності їх подальшого обслуговування.

Таким чином, банком формально здійснено аналіз операцій клієнтів і не враховано наступні

пояснення клієнтів стосовно доцільності проведення фінансових операцій з надання/отримання фінансової допомоги, а також копії актів перевірок податкової інспекції, в яких зазначено про відсутність зауважень до діяльності компаній.

Додатково банком була отримана інформація з публічних джерел стосовно діяльності клієнтів, а саме перевірено наявність/відсутність клієнта в реєстрі осіб, які мають заборгованість із сплати податків, а також в реєстрі судових справ, наявність негативної інформації в мережі Інтернет як про клієнта, так і про холдингову групу в цілому.

За результатами проведеного аналізу банком прийнято рішення стосовно відповідності фінансових операцій, що проводяться, суті діяльності та фінансовому стану.

На підставі інформації, отриманої з публічних джерел у банку відсутні підозри стосовно діяльності клієнтів.

Висновок: така практика є позитивною у зв'язку з тим, що банком вчинено достатньо заходів за допомогою яких було проаналізовано всі ризики, які містять операції, та свідчить про якісний підхід банку до здійснення аналізу.

моменти:

- не перевірено статус фізичних осіб (безробітний, працюючий), а також не з'ясовано джерела погашення фінансової допомоги, яка надавалась і мету її отримання;
- формально проаналізовано можливість юридичної особи надавати фінансову допомогу у значних обсягах, а також пов'язаність зазначених фізичних осіб з юридичною особою.
- не встановлено економічну доцільність здійснення операцій.

Висновок: така практика є негативною у зв'язку з тим, що вона не дає змоги виявити всі ризики, які містять операції, та свідчить про формальний підхід банку до здійснення аналізу.